

III.4. ABD COPYRIGHT (=KOPYA HAKKI) (C) KANUNU

Patent kanunu gibi insanların öğrenmesini, bilginin yayılmasını sağlamak için bir başka hukuksal alt yapı da C kanunudur.

Copyright kanununun Türkçe karşılığı "kopyalama hakkı kanunudur." Türkiye'de bu kanuna şekil olarak benzeyen kanunun adı "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu"dur.

Bu bölümde ABD C Kanunu'nun ve içtihat kararlarının bazı bölümleri tercüme edilerek konunun bir miktar anlaşılmasına çalışılacaktır. Daha derin tetkik etmek isteyenlerin 54 numaralı kaynağa başvurmaları tavsiye edilir.

III.4.1. ABD COPYRIGHT KANUNU'NUN TARİHÇESİ

Cumhuriyetin kuruluşundan beri kopyalama hakkı ile ilgili konular federal kanun yapıcının konusu olmuştur.

31 Mayıs 1790'da Kongre "Öğrenmeyi teşvik için, kanunda bahsedilen süreler için haritaların, tabloların ve kitapların kopyalarını yazarlarına ve böyle kopyaların sahiplerine verilmesi"ni kanun haline getirmiştir (*1).

1802'de çıkan kanunla da 1790 yılı kanununun etki alanı "sanat tasarımlarını, tarihsel ve diğer baskıların kazıma veya asitle işlenerek çıkarılmış kalıplarını" ("*arts of designing, engraving, and etching historical and other prints*") kapsayacak şekilde genişletilmiştir (*2).

1819'da ABD mahkemelerine yazarlara sadece kendilerine ait kopyalama hakkı veren veya onaylayan davalara bakma yetkisi, temyiz için de Yüce Mahkeme'ye (*Supreme Court*) yetki verilmiştir (*3).

3 Şubat 1831'de Kongre kanunu gözden geçirmiştir. 1790 ve 1802 kanunlarına göre bazı değişiklikler yapmış, müzik kompozisyonları da kanun kapsamına alınmıştır (*4).

30 Haziran 1834'de kopyalama hakkının transfer veya tahsisinin (*assignment*) yazılı belgelerle olması sağlanmıştır (*5).

(*1): *May 31, 1790, chapter 15, 1 Stat. 124*

(*2): *Act April 29, 1802, chapter 36, 2 Stat. 171*

(*3): *February 15, 1819, Chapter 19 (3 Stat. 481*

(*4): *Chapter 16, 4 Stat. 436*

(*5): *Chapter 157, 4 Stat. 728*

1856'dan 1867'ye kadar C kanununun değişik yönle-riyle ilgili şu kanunlar Kongre'ce yürürlüğe konmuşlardır:

(1) 1856: kanunun kapsamını izinsiz gösterilere ma-ni olacak, dramatik kompozisyonları kapsayacak şekilde genişletmiştir (*6).

(2) 1859: O güne kadar C kanunları gereği Devlet Ba-kanlığı'na (*Departmanı'na*) verilmiş olan tüm kitap, harita, tablo ve diğer yayınların bundan sonra C ile ilgili tüm iş-lere bakacak olan İçişleri Bakanlığı'na transferi ve bun-dan sonra da bu yayınların oraya bırakılması (*7).

(3) 1861: C konusunda Yüce Mahkeme'nin yetkileri-nin yeniden tanımlanması (*8).

(4) 1865: 1831 yasaının kapsamı fotoğraf ve negatif-lerini içine alacak şekilde genişletildi (*9).

(5) 1867: C korumasında yayınlanan yayının bir kop-yası bir ay içinde Kongre Kütüphanesi'ne (*Library of Con-gress*) verilmediği takdirde 25 dolar para cezası verilmesi yürürlüğe girmiştir (*10).

C kanunlarının ikinci revizyonu 1870'de olmuştur: Patentler ve C ile ilgili kanunlar entegre (*iç içe*) olarak re-vize edilmişlerdir. Değişiklikler arasında C ile ilgili tüm kayıtlar ve diğer ilgili materyalin, "Kütüphane Üzerine Kongre Birleşik Komitesi"nin (*Committee of Congress on the Library*) gözetimi altında Kongre Kütüphanesi'nde saklan-ması ve görevlinin C ile ilgili tüm vazifeleri yapması vardı. Kanun, güzel sanatların iyileştirilmesini sağlayacak şekil-de, resimler, planlar, heykeller, modeller ve dizaynları da kapsamına alarak genişletildi (*11).

(*6): Act August 18, 1856, chapter 169, 11 Stat. 138

(*7): Act February 5, 1859, chapter 22, section 8, 11 Stat. 380

(*8): Act February 18, 1861, chapter 37, 13 Stat. 130

(*9) : Act March 3, 1865, chapter 126, 13 Stat. 540

(*10) : Act February 18, 1867, chapter 43, 14 Stat. 395

(*11) : Act July 8, 1870, chapter 230, 16 Stat. 198

1874'de C süresi değiştirilerek sonradan 14 yıl daha uzatılabilmek kaydı ile 28 yıl olarak belirlenmiştir (*12).

C kanununun 3. revizyonu 4 Mart 1909'da olmuştur. Burada C uzatması 14 yıldan 28 yıla artırılmış, Kongre kütüphanecisine bağlı olarak bir "C Kayıt Bürosu" (*Registrar of Copyrights*) kurulmuştur (*13).

1947'de, kanun tekrar elden geçirilerek geçerliliği kalmamış maddeler ayıklanmış, ilgili kanun maddeleri kodlanarak (*United States Code entitled "Copyrights"*) bir başlık, Title 17, altında toplanmışlardır (*14).

1976 yılında nisbeten daha geniş ilaveler yapılmış olan ABD C kanunu, diğer ABD kanunları gibi, statik değil dinamik bir yapıya sahiptir. Toplumdaki değişikliklere ve ihtiyaçlara ana politikalar doğrultusunda anında cevap verebilmek için gerektikçe değişikliklere uğrar ve revize edilir. Bu, yukarıdaki tarihten de açık ve seçik olarak görülebilir.

III.4.2. ABD COPYRIGHT KANUNU

Aşağıda C kanunundan bazı içtihat kararları konunun daha iyi anlaşılabilmesi için tercüme edilmiştir. Parantez içindeki rakamların ilki 54 numaralı kaynaktaki bölüm, ikincisi ise not numarasıdır.

Genel Anlamıyla Copyright

— Bu kanunda, Patent Kanunu'nda olduğu gibi, sahibe verilen mükafat ikincil olarak gözönüne alınır (101,2).

— Bu başlığın birinci bölümünün ilk politikası yazarın eserine kamu tarafından maksimum ölçüde ulaşılma-

(*12) : Title LX, chapter 3 of the revised Statutes of 1874, sections 4948-4971

(*13) : Chapter 320, 35 Stat. 1075, effective July 1, 1909

(*14) : Act July 30, 1947, c. 391, 61 Stat. 652

sını sağlamaktır; ikinci hedef de C sahibini maddeden ödüllendirmektir (101,2).

— Anayasa'ya göre, C koruması bilim ve faydalı sanatların gelişmesini sağlamak üzere tasarlanmıştır ve C sahibine garanti edilen maddi ödül bu ana hedefe ulaşabilmek için sadece bir araçtır, kendi başına bir netice değildir (101,2).

— Sivil C kanunu rekabet eden sosyal politikalar arasında bir denge sağlar: biri yeni fikir ve ifade şekillerinin en geniş şekilde yayılmasını sağlamak ve diğeri, yazar ve sanatkârlara gayretleri için çalışmalarının tekeli verecek uygun maddi ödüller almalarını sağlamaktır; birinci politika ikinciden daha üstündür yani ödül sistemi, uzun vadede yaratıcı faaliyetleri sosyal olarak optimum teşvik edeceği miktardan daha fazla olmamalıdır (101,2).

— C kanununun hedefi öğrenmeyi teşvik etmektir ve sadece endüstriyi değil (101,3).

— Bu başlık altında "copy" (*kopya*) orijinal çalışmanın bir tekrar yapımıdır, orijinale öyle yakındır ki onu gören herkes orijinali tarafından yaratıldığını düşünür.

— ... (b) Hiç bir durumda orijinal bir çalışmanın yazarlığı için olan C koruması hangi şekilde tanımlanmış, izah edilmiş, çizilmiş veya eserin içine nasıl sokulmuş olursa olsun, fikri, yöntemi, prosesi, operasyon metodu, kavramı, prensibi veya keşfi kapsayacak şekilde geniş değildir (102)

— Patentten farklı olarak C tasvir edilen sanata tekeli sağlamaz, ancak fikrin ifadesini korur, fikri korumaz (102,5).

— C'lı bir eser, patentten farklı olarak, bir icat gerektirmez (102,5).

— C sadece öğretilen veya açıklananın şeklini korur, patentten farklı olarak anlatılan bilgi kamu malı olur ve kullanılmasında hiçbir kısıtlama yoktur (102,5).

— Patent sahibinin patentte öğrettiği konuyu kanuni süresi içinde başkalarını yapmak, satmak ve kullanmak-

tan men eden tekeli bir hakkı vardır; C ise anlatılan fikre tekel hakkı vermez (102,5).

— Patent almak isteyen bir mucit adayı geçmiş sanatla ilgili tüm bilgilerden sorumludur, bir yazar ise bağımsız olarak daha evvelki bir eseri yeniden tamamen yaratabilir ve geçerli bir C sahibi olabilir, ancak bir başkasının da benzer şekilde yarattığı bir eseri yayınlamasına mani olamaz, tabii ki bunun kopya olmaması gerekir; "anticipation" doktrini C için geçerli değildir (*aynı konuda çalışan birbirlerinden habersiz farklı iki kişinin patent başvurularından önce yapılan geçerlidir*) (102,5).

— İcat yaratıcılığı açısından patent ile C ciddi şekilde ayrılırlar; zaten mevcut olan eski bir eseri yeni bir düzenleme ile takdim etmek C kanununu tatmin eder (102,5).

— Patent hakları ile C hakları arasındaki temel fark patentte tasvir edilen icadı koruma süresi dahilinde kamu kullanamaz, ancak C korumasındaki bir kitapta anlatılan her sistem, sanat veya imalat kamu tarafından kullanılabilir (102,5).

— Bir sanatla ilgili mülkiyet hakkı C yerine patentle alınır ve C korumasındaki bir kitabın sahibinin kitapta anlatılan sanatla ilgili hiçbir mülkiyet hakkı yoktur (102,5).

— Patent ve müseccel marka kanunlarıyla aynı tür bir monopoli (*tekel*) sağlamasına rağmen C bunların ikisinden, sadece sanat eserleri ve literatüre uygulanmasıyla ayırılır (102,5).

— Fikirler C'lanamaz, ancak bu fikirlerin kelimeleri veya şekillendirme araçları veya ifadesi C'lanabilir (102,29).

— C'lı bir çalışmada C bir fikrin özel ifadesinin kullanılmasına mani olur ancak fikrin kendisinin kullanılmasına mani olmaz (102,31).

— C tarafından korunmayan fikir ve C tarafından korunan ifade arasındaki çizginin çekilmesinde belirleyici unsur, patent ve C kanunları tarafından yansıtılan reka-

bet ve koruma arasındaki dengenin muhafazasıdır (102, 31).

— Fikrin ifade yolları C korumasına konudur ve birisi fikrini kendi metodu veya yolu ile ifade ettiği zaman bu korunabilir bir çalışma olmaktadır (102,31).

— Şayet aynı fikir tamamen farklı şekillerde ifade edilebilirse C sürtüşmesi söz konusu olmaz, zira C fikrin ifade şekillerini korumaktadır (102,31).

— Bir başka yazar kanunen, C'lı bir makalenin temasını, ifade şeklini kopyalamadığı sürece, kullanma hakkına sahiptir (102,32).

— Bir sanat çalışmasındaki C konuyu korumaz, ancak konunun işlenmesini korur (102, 34).

— C, sahibine konunun tartışılmasının tekeline vermez (102,34).

— C ile sadece bir temanın orijinal işlenmesi korunur (102,34).

— Bir kitabın C'ında korunan, kelimelerin yeniliği değil orijinalitesidir (102,35).

— C koruması fikirleri, tertipleri, dramatik durum ve olayları kapsamaz, yazarın fikirlerini ifade etmek için kullandığı kelimelerin düzeniyle sınırlıdır (102,36).

— C bir oyundaki hiç bir olaya tekel vermez, ancak sadece kelimelerin düzenini korur ve diğer yazarların genel fikirleri, daha evvel geliştikleri şekli tamamen kopyalamamak şartı ile, geliştirme için kullanmalarına müsaade eder (102,39).

— C bir yayının matbu materyali ile ilgilidir, haksız rekabet ise ticari her mamul ile ilgili olabilir (102,6).

— Eski bir şarkının temasını işleyen, ancak sözleri ve müziği farklı olan müzik kompozisyonu C hakkına sahiptir (102,9).

— C'lanabilirlik testi orijinalitedir, yani yenilikten ziyade, bağımsız yaratma veya ifadenin kişiliğidir, ufacık bir orijinalite, bu eski fikirlerin sadece yeniden düzenlenmesi dahi olabilir, kâfidir (102,15).

— Bir müzik kompozisyonununun C konusu olabilmesi için, gerçekten yeni ve orijinal bir eser olmalıdır ve usta bir yazarın kolayca yapabileceği gibi ilaveler ve değişiklikler yapılmış eski bir parçanın kopyası olmamalıdır (102, 18).

— Orijinalise ve bağımsız olarak üretilmişse, iki benzer veya aynı eserden birisi zaman önceliği ile C tekelini alamaz, ancak ikisi de C'a hak kazanabilir (102,23).

— Aynı hikâyenin birçok dramatizasyonu olabilir, bunların da herbiri C'lanabilir (102, 23).

— Her bakımdan benzer değişik şarkılar, biri diğerinin hakkını ihlal etmeden, ayrı ayrı C'lanabilir, zira C fikre tekel vermez, ancak ikinci şarkı kötü niyet olmaksızın ve bağımsız olarak bestelenmiş olmalıdır (102,23).

— Bir çalışmanın C'lanabilir olması için yazarın kendi becerisini, iş gücünü ve yargısını göstermesi ve güzel sanatlar açısından da dikkate şayan olması lazımdır (102, 24).

— Bir çalışmanın C'lanabileceğine karar için onun izafi sanat kıymeti kriteriya değildir (102,24).

— Lîterer mülkiyet için ne kalite, ne de kıymet ön şart değildir (102,24).

— Kamuya mal olmuş bir eser kopyalanabilir, ancak onun C'lı bir kopyası kopyalanamaz; davacının filmine konu olan eser kamuya mal olmuş olmasına rağmen davacının C'lı filmi kamununun malı değildir ve davalı davacının filmi doğrudan kopyalayamazdı (102,27).

— Kamuya mal olmuş şeyler C'lanamaz (102,27).

— Yabancı bir ansiklopedinin bir bölümü olarak yazarın müsaadesi ve lisansı ile yayımlanan C'lı kitap kamu malı olmaz ve ansiklopedinin tekrar baskısında yazarın müsaadesi olmadan kullanılamaz (102,27).

— Bir yılbaşı motifinin parçası olarak "Noel Baba" (*Santa Claus*) fikri kamuya aittir ve C'lanamaz, ancak fikrin değişik kombinasyonları, uyarlamaları ve düzenleme-

leri veya ifade ortamlarının yayınları, yeterince orijinal ise, C ile korunabilir (102,27).

— C'a konu olabilmek için bir kompozisyonun insan moralini çökertici olmaması lazımdır (102,29).

— İçinde insan moralini çökertici kelimeler kullanılmış müzik kompozisyonları C'lanamaz (102,29).

— Moral çökertici bir kelimedenden dolayı geçersiz olan bir C, sahipleri tarafından şarkıdan bahsi geçen kelime çıkarıldıktan sonra tekrar yayınlanması ile tekrar geçerli kılınabilir (102,29).

— C'lanabilmek bir fikrin geliştirilme usulü veya metodunda yatar ve bir oyunda kopyalama olup olmadığını belirlemek için hakim kendisini bir izleyicinin yerine koyarak sormalıdır: Fikirde değil ama olaylarda, olayların dizisinde, karakterlerin gelişmesinde ve oyun içindeki rollerinde bir benzerlik görmekte midir? (102,32)

— Bir müzikal kompozisyonun C'ı hem kelimeleri hem de müziği korur, ve sahibine müziğin, veya kelimelerinin kullanılmasını kısıtlama hakkı verir, veya her ikisinin de kullanılmasına müsaade edebilir (102,38).

— Kongre tarafından kapsamı mimari planlara genişletilen C binaların veya yapıların kendisini korumaz sadece planlarını korur (102,40).

— Matematik bilimi ile ilgili bir çalışmadaki C yazara anlattığı operasyon metodları veya bunları izah etmek için koyduğu diyagramlara tekel hakkı vermez, bir mühendisin ihtiyacı olduğu zaman onları kullanmasına mani olmaz (102,40).

— Bir çalışmadaki C sadece orijinal ortamda değil, her türlü ortamda izinsiz kopyalamaya karşı korur; dolayısıyla fotoğraftaki C, çizimle ve fotografik röprodüksiyonla her türlü kopyalamaya mani olur (102,40).

— Nalbur dükkanının çıkarttığı katalogdaki izahatlar, reklam olmasına rağmen, C'lanabilir (102,72).

— Mekanik bir oyuncağın kullanımını açıklayan el kitabı C konusudur (102,81).

— Tarihsel olaylar kamuya aittir ve onları bir ortam olarak kullanmak isteyen her yazara açıktır (102,82).

— Sanat eseri olarak bir kostüm mücevharatının orijinal dizaynı için C elde edilebilir (102,85).

— Daha evvel hiçbir haritada rastlanmamış orijinal özellikleri olan bir harita C'lanabilir (102,90).

— Bir oyunun prodüksiyonunda kullanılan mekanik aksam patentlenebilir olduğundan, C ile korunmuyordu (102,91).

— C sahibi, patent sahibinden farklı olarak, çalışmayı kullanmak üzere tekel hakkına sahip değildir, ancak "C'lı çalışmayı basmak, tekrar basmak, yayınlamak, kopyalamak ve satmak haklarına sahiptir." (106,6).

— Otel sahibinin hazırlanmış radyo alıcısı ve hoparlörler ile C'lı müzik kompozisyonunu misafirleri tarafından dinlenebilir yapması bir "performanstı" (*gösteri*) (106,19).

— Radyo alıcısı ve hoparlörü çalıştıran otel sahibinin detaylı bir tercih seçimi vermemiş olması C'lı müziğin performans sayılmasına mani olamadı (106,19).

— Müzik seçiminin tek bir icrası dahi bir çok kamuya gösteri ile neticelenebilir ve yeni gösteri araçlarının çıkmış olması, mahkemelerin C tekelini koruma görevini azaltmaz (106,19).

— Bölüm 106'nın kapsamına rağmen, C'lı bir çalışmanın doğru kullanımı, kritik, yorum, haber verme, öğretme (*sınıfta kullanılmak üzere birçok fotokopi çıkarma da dahil*), burs, veya araştırma gayeleriyle, kopya olarak, plak olarak veya o bölümde belirtilen herhangi bir başka araç ile tekrar çoğaltılsa da C sürtüşmesi olmaz. Herhangi bir durumda bir çalışmanın kullanımının doğru olup olmadığını (*fair use*) anlamak için dikkate alınacak faktörler arasında şunlar vardır:

(1) aralarında kullanımın ticari tavır veya kâr gayesi olmayan eğitim gayesiyle mi olduğu olmak üzere, kullanımın gayesi ve karakteri;

(2) C'lı çalışmanın türü;

- (3) C'lı çalışmanın tümüne göre kullanılan bölümün büyüklüğü ve bütünlüğü (*substantiality*); ve
 (4) kullanımın C'lı bir çalışmanın değeri veya pazar potansiyeli üzerindeki etkisi. (107)

— "**Uygun kullanım**" (*Fair use*) doktrininin mahkemeler tarafından belirlenen çerçevesi hem kamunun bilgiye ulaşmasını hem de aynı anda yazarın entellektüel yaratıcılığının korunmasını sağlar (107,1).

— C'lı bir yazının izinsiz kullanımının "uygun kullanım" olup olmadığını anlamak için mahkemeler yapılan seçimin tür ve gayesine, ve kullanımın satışları nasıl etkileyeceğine, kârı azaltacağına, veya orijinal çalışmanın "objects"lerinin (*gaye, bölüm*) yerine geçip geçemeyeceğine bakmalıdırlar (107,4).

— C'lı materyalin kullanımının "uygun kullanım" olup olmadığını anlamak için bakılacak faktörler arasında rekâbet etkisi, kullanımın fonksiyonu, kullanılan materyalin miktarı ve yapılan seçimlerin gayesi vardır (107,4).

— "Uygun kullanım" doktrinin uygulanıp uygulanmayacağına bakarken mahkeme kalitatif ve kantitatif olarak tam (*substantial*) olarak alma olup olmadığına; eğer alınma varsa orijinal C'lı mülkiyetlerin talebini azaltıp azaltmadığına; materyalin dağıtımının *bilginin serbetçe yayılması kamu çıkarına* hizmet edip etmediğine; ve materyalin hazırlanması aynı konudaki daha önceki materyallerin kullanımını gerektirip gerektirmediğine bakar.

Copyright ve Kütüphaneler

- (a) 106. bölümün kapsamına rağmen, bu bölümde belirtilen şartlarda, bir kütüphane veya arşivin, veya bunların görevleri icabı hareket eden memurlarının, bir çalışmanın birden fazla olmak üzere kopya veya ses kaydını çoğaltmaları,

veya böyle bir kopyayı veya ses kaydını dağıtmaları C sürtüşmesi olmaz. Bahsi geçen şartlar şunlardır:

- (1) Çoğaltma veya dağıtım hiçbir doğrudan veya dolaylı ticari avantaj gayesi ile yapılmamışsa;
 - (2) Kütüphane veya arşivlerin koleksiyonları (i) kamuya açıksa, veya (ii) sadece kütüphane veya arşivler veya parçası olduğu enstitünün araştırmacılarına değil, fakat aynı zamanda özel bir konuda araştırma yapan diğer kişilere de açıksa; ve
 - (3) Çalışmanın çoğaltma ve dağıtımında bir C ikazı varsa.
- (b) Yayınlanmamış bir çalışmayı aynen kopyalayarak çifleştirme şeklinde, bir kopya veya ses kaydını saklama ve güvenlik gayeleriyle veya alt başlık (a)nın 2. şikkında belirtildiği tipte başka kütüphane veya arşivlere araştırmada kullanılmak üzere verilmesi gayesiyle çoğaltılan kopya veya ses kaydı halihazırda kütüphane veya arşivlerin koleksiyonları arasındaysa bu bölüm altındaki çoğaltma ve dağıtma hakkı uygulanır.
- (c) Yayınlanmamış bir çalışmayı aynen kopyalayarak çifleştirme şeklinde, bir kopya veya ses kaydını, kütüphane veya arşiv makul miktarda gayret gösterdikten sonra kullanılmamış bir nüshasını uygun bir fiyata temin edilemeyeceği anlaşıldıktan sonra, zarar görmüş, çürüyen, kaybolmuş veya çalınmış bir kopya veya ses kaydının yerine konması gayesiyle çoğaltılan kopya veya ses kayıtlarına bu bölüm altındaki çoğaltma ve dağıtma hakkı uygulanır.

(d) Bu bölüm altındaki çoğaltma ve dağıtma hakkı, kullanıcı tarafından istek yapıldığı zaman kütüphane veya arşivin veya başka kütüphane veya arşivin koleksiyonlarından yapılan, birden fazla "makale" (*article*), veya C'lı koleksiyon veya periyodik nüshanın diğer katkılarından yapılan veya C'lı bir çalışmanın küçük bir bölümünden yapılan kopya veya ses kaydı kopyasına şu şartlar altında uygulanır-

- (1) Kopya veya ses kaydı kullanıcının malı durumuna gelir, ve kütüphane veya arşivin kopya veya ses kaydının özel etüt, burs, veya araştırmadan başka gayelerle kullanılmıyacağına dair ikazı yoksa; ve
- (2) Kütüphane veya arşivlerde okuyucu siparişlerinin alındığı yerde, ve okuyucunun siparişi yazdığı formda, C Koruyucusunun tüzüklerde belirttiği şekilde bir C ikazı varsa.

(e) Bu bölüm altındaki çoğaltma ve dağıtma hakkı, bir eserin tümüne veya bölümüne, kullanıcı tarafından istek yapıldığı zaman kütüphane veya arşivin veya başka kütüphane veya arşivin koleksiyonlarından yapılan, kütüphane veya arşiv tarafından makul bir araştırma neticesinde C'lı çalışmanın kopyasının veya ses kaydının uygun bir fiyata temin edilemeyeceği anlaşıldığı zaman şu şartlar altında uygulanır-

- (1) Kopya veya ses kaydı kullanıcının malı durumuna gelir, ve kütüphane veya arşivin kopya veya ses kaydının özel etüt, burs, veya araştırmadan başka gayelerle kullanılmıyacağına dair ikazı yoksa; ve
- (2) Kütüphane veya arşivlerde okuyucu sipariş-

lerinin alındığı yerde, ve okuyucunun siparişi yazdığı formda, C Koruyucusunun tüzüklerde belirttiği şekilde bir C ikazı varsa.

(f) Bu bölümdeki hiçbir şey-

- (1) Kütüphane veya arşivler veya bunların personeli üzerine binalarında bulunan çoğaltma ekipmanının başında insan beklemeden kullanımından dolayı C sürtüşmesi ile ilgili bir sorumluluk yüklemes; Böyle bir ekipmanın, kopya yapmanın C kanunu kapsamına gireceğine dair bir ikaz yazısı olması lazımdır.
- (2) Böyle bir çoğaltma ekipmanını kullanan veya (d) bölümü uyarınca bir kopya veya ses kaydı isteğinde bulunan bir kişiyi, eylemi 107. bölümde belirtilen "uygun kullanımı" geçtiği takdirde C sürtüşmesinin sorumluluğundan affetmez;
- (3) Alt bölüm (a)nın (1), (2), ve (3). paragraflarına uygun olarak, sesli-görsel haber programları kütüphane veya arşivlerinden yapılan, sınırlı sayıda kopya veya bölümlerinin çoğaltma ve ödünç verme şeklinde dağıtımını kısıtlıyacak şekilde yorumlanamaz; veya
- (4) Kütüphane veya arşivin, bir eserin kopya veya ses kaydını koleksiyonuna kattığı zaman, 107. bölümde sağlanan "uygun kullanım" hakkını veya kontratlı görevlerini hiçbir şekilde etkilemez.

....(1)

Copyright'ın Sağladığı Tekel

— Bu başlık C sahibine C'lı çalışmayı *basamak, tekrar basamak, yayınlamak, kopyalamak ve satmak* tekel hakkı-

nı verir ancak bir kere sattıktan, diğer bir deyimle elinden çıkarttıktan sonra, satılan bir kopyanın kullanımı veya atılmasıyla ilgili daha fazla kontrol hakkı vermez (109,1).

— Kullanılmış veya ikinci el kitapların tekrar ciltlenmesi ve satılması orijinal çalışmanın yazarının C'ına sürüşme yapmaz (109,5).

— Yayıncı üçüncü şahsa çalışmayı yumuşak kapakla basmasına müsaade ettikten sonra, davalı bu üçüncü şahıstan bu yumuşak kapaklı yayınları satın alıp bunları sert kapakla tekrar ciltleyip daha yüksek bir fiyata okullara, kütüphanelere, benzer kuruluşlara sattığı zaman ilk yayıncının C hakkı sürüşmeye uğramamıştır (109,5).

— C sahibi çalışmasının bir kopyasını "ilk satış" (*first sale*) doktrinine uygun bir şekilde başka bir kişiye geçirdikten sonra, bu başlık bu kopyanın daha başka transferlerine mani olmaz; ancak transferi yapan izinsiz olarak başka kopyalar yapamayabilir (109,7).

— "İlk satış" doktrinine göre, C'lı materyalin tekel satış hakkı her kopyanın ilk satışı ile sınırlıdır (109,8).

— Tekel haklarına sınırlar: Bazı performans ve sergilerin muafiyeti- 106. bölümün getirdiklerine rağmen aşağıdakiler C sürüşmesi değildir: (1) Kâr amacı olmayan eğitim kurumlarında, veya sınıflarda veya eğitime ayrılmış benzer yerlerde öğretmenler veya öğrenciler tarafından yüz yüze öğrenme faaliyetleri sırasında bir çalışmanın performansı veya gösterimi, ancak şu şartları taşıyan bir sinema filmi veya görsel-işitsel çalışmalarının kopyaları bu başlık altında belirtilen şekilde kanuni olarak yapılmış olacak veya gösterimden sorumlu olan şahsın kopyanın kanunsuz yapılmış olduğunu düşünmesi için bir sebep olmayacak. (2).. (110).

— C transfer edilebilir bir mülktür (201,3).

— C sahibinin, patent sahibi mucidin olduğu gibi, kişisel tekel olarak hüküm sürme hakkı olduğundan, C sahibi onu memnun olabileceği şekilde kurtulabileceği (sa-

tabileceği) gibi, hiçbir durumda kurtulmamayı da (*satmama*) isteyebilir (201,3).

— C ticari değeri olması anlamında bir mülktür ve herhangi bir mülk gibi satılabilir, ancak tüketici tarafından tüketilebileceği anlamında bir ticari eşya değildir (201,3).

— Yazar, kendi entellektüel işgücü ile, kendi içinde yeni olan bir düzenleme veya karışım yapandır (201,4).

— Bir kitabı yazan ve yayına hazırlayan yazardır, onu bu amaç için tutarak iş veren değildir (201,4).

— Liriklerin (*güfte*) yazarı onları doğrudan veya bir yapımçı veya yayıncı aracılığı ile liriklere müzik yazmak üzere bir kompozöre (*bestekâra*) gönderirse, neticede her ikisi tek bir kompozisyonda birleşirse, liriklerin yazarı ile müziğin kompozör'ü "**ortak yazar**" (**coauthor**) olurlar, ve müzik kompozisyonun C'ına her ikisi ortak olarak sahip olurlar, bu durum benzer gaye ile kompozör müziğini söz yazması için lirik yazarına verirse de geçerlidir (201,5).

— C'lı bir çalışmanın sahibi olmak için o çalışmayı kullanmak üzere lisans hakkı almış olmak yetmez, tahsis sahibi (*assignee*) olmak gerekir, tahsis sahibi olmak için de çalışmanın tüm haklarını almış olmak gerekir (201,6).

— C hakkını yazardan ziyade çalıştırana geçiren kira altında çalıştırmanın göstergeleri şunlardır: bir işe başlamadan evvel "tahsisi veren - tahsisi alan" (*assignor-assignee*) ilişkisinin ötesine giden bir düzenin olması, maş veya benzer şekilde ödemeler, işverenin çalışmanın yapıldığı şekil üzerinde yönlendirme ve denetleme şekli, bilhassa artistik hizmetlerini sadece işverene hassetmek üzere bir yazar çağrıldığı zaman kiralama için ekspres kontratın bulunması, muntazam çalışma saatleri, yaratılmış çalışmanın tümü veya bir kısmı işverenin işyerinde gerçekleşmesi, işverenin artisti uzaklaştırma veya işten çıkarma hakkı (201,7).

— Davacının bestesini yaptığı şarkının "ortak yazar-

lar"ı haklarını yayıncıya tahsis ettikleri zaman, yayıncı en azından C hakkının bir ortağı durumuna gelir (201,40).

— C'lı bir kitap veya oyunun sahibi ekranda C'lı hikâyeyi anlatan fotoğraflar gösterme hakkına sahiptir ve böyle bir hakkı tahsis edebilir (201,63).

— Patentli veya C'lı objelerin satışının tekel hakkını kaldıran "ilk satış"ın mutlaka gönüllü olarak yapılmış olması gerekmez, makul ve tanınmış mecburi transfer şeklinde de olabilir, örneğin mahkeme kararı ile satış (*haciz*) veya mahkeme kararı ile tahsis gibi.(201,81).

— Bir mecmuanın tüm muhteviyatı üzerinde C hakkına sahip olan, mecmuadaki bir tek resim veya makalenin C'ını geçerli olarak tahsis edebilir (201,85).

— Bazen ilk yayın hakkı olarak da anılan "Genel Hükümler Yasası Kopyahakkı" (*Common Law Copyright*), bir malın kişisel mülkiyetine sahip olma hakkından farklı ve bağımsız bir haktır (202,1).

— Bir şey patent veya C ile korunmuyorsa, kanun diğerlerini onu kopyalamaktan men edemez; men etmek, Federal Patent ve C Kanunları koruması dışında, kamuya ait (*public domain*) olana serbestçe ulaşıp kopyalama federal politikasına ters düşer (301,20).

— Hem patent hem de C mülkiyetinin hükmü ancak sınırlı süreler için sürülebilir (302,2).

— C'lı romanın üzerine kurulmuş olan C'lı operanın C hakkı, romanın C süresi doldu diye bitmez (302,3).

Copyright Korumasının Sağlanması

— Her ne zaman bu başlık altında korunan bir çalışma ABD veya başka bir yerde C sahibinin yetkisi dahilinde yayınlanırsa bu bölümde anlatıldığı gibi bir C ikazı, çalışmanın doğrudan veya bir makina veya araç vasıtasıyla görsel olarak algılanabileceği şekilde kamuya dağılan tüm kopyalara konacaktır... (401)

— C ikazının gayesi, C sahibinin hakkı konusunda kamuya tavsiyede bulunmaktır (401,2).

— Gerekli olan işaretin gayesi tekrar yayına karşı ikaz etmektir (401,2).

— C'ı korumanın temeli C ikazıdır (401,4).

— C ikazının basılması C sağlamak için temel şarttır (401,4).

— Bilgi alınabilecek, sorular yöneltilebilecek kişiye dikkati çeken her şekildeki ikazın iyi olduğunu söylemek yanlıştır, yayının tekeline isteyenin kanun tarafından gösterilen metoda harfiyen uyması gerekir (401,6).

— Kanun tarafından belirlenen şekilde olmayan bir C ikazı hukuksal olarak etkisizdir (401,6).

— C sahibi, C ikazı olmadan yayınlama yolunu seçebilir ve dolayısıyla bunun kendisine vermiş olabileceği her türlü korumadan vazgeçer ve dolayısıyla bir başkasına aynı şekilde yayınlama yetkisini verebilir (401,7).

— Şayet C sahibi C'lı materyali hatalı ikaz işareti ile yayınlarsa, C'ı terkeder ve materyali kamuya hibe eder (401,8).

— Şayet C ikaz işareti yetersizse, C kaybedilir, makale (*article*) kamu malı olur ve serbestçe kopyalanır (401, 10).

— Bir fikrin kaynak kişinin (*originator*) fikri kamuya şartsız olarak açıklaması onu herkesin malı yapar ve kaynak kişinin onda artık mülkiyet hakları kalmaz (401,12).

— C kanununa göre "yayın" (*publication*) bir kitabı kamuya sunma eylemidir; yani onu satış veya kopyalarının dağıtımını yoluyla kamuya sunmak veya iletmektir (401, 12).

— C'lı materyal C ikazı olmadan yayınlanırsa koruma statüsünü kaybeder; ve bu doktrine istisna, yayını "sınırlı" (*limited*) tanımına uyan materyaldir (401,13).

— Bir manüskriptin (*taslak*) muhteviyatını kesin olarak seçilmiş bir gruba ve sınırlı bir gaye ile ve sızma, tekrar çoğaltma, dağıtım veya satış hakları olmaksızın ileten

sınırlı yayına "**sınırlı yayın**" (*limited publication*) denir ve yazarın manüskriptine "Genel Hükümler Yasası" (*Common Law*) ile sağlanan hak kaybolmaz, ancak dolaşım hem kişiler hem de gaye ile sınırlanmış olmalıdır, aksi takdirde sınırlı dağıtım olmaz (401,13).

— Bir resmin aylar boyunca kamuya açık bir galeride teşhiri yayındır, sahibi diğerlerini böyle bir resmin kopyalarını yayınlamaktan men etme hakkını kaybetmiştir (401,17).

— Bu başlığın kapsamına göre kamu önünde sergilenen resim "yayınlanmış" (*published*) anlamına gelir (401, 17).

— C'nin geçerliliği açısından kamu önünde sergi, kamuya çalışma genel olarak gösterildi diye mutlaka genel anlamda "yayın" manasına gelmeyebilir; genel anlamda "yayın" olup olmadığının anlaşılmasının testi kamuya teşhir edilen çalışmanın haklar korunmadan hibe edilmesi anlamına gelecek şartlarda mı veya, daha fazlası olmamak üzere, sadece tekrar gözden geçirme ve tetkik etmek için mi olduğudur (401,17).

— Bilginin öğrenciler arasında dolaşımı yazarın "Genel Hükümler Yasası" haklarını zedelemesini (401,18).

— Bir miktar broşürü şehrin üzerinden sokaklara atmak ve işyerlerine, evlere dağıtmak "yayın"dır ve broşürün daha sonra istenen C'ını geçersiz kılar (401, 21).

— C'dan evvel para vermiş olan dinleyicilere verilmiş dersler hibe anlamına gelmez (401,23).

— Bir konuşma verilmesi, bir şarkının söylenmesi, bir makalenin okunması, ister kamu önünde verilmiş olsun, ister radyo veya televizyonda yapılmış olsun bir çalışmanın kamu önünde icrası kamuya hibe değildir veya onu kamu malı yapmaz, C'nin kaybına sebep olmaz (401, 23).

— C'lanmadan basılan ve kamuya satışa sunulan fotoğraf, sahibinin tekel mülkiyeti olmaya devam edemez (401,23).

— Bir çalışmanın bir miktar kopyasını tetkik gayesi ile kitapçılara ve özel şahıslara göndermek, ve bunlardan birinin kopyasını satın almak istemesi üzerine para kabul etmek "yayın"dır (401,25).

— "Yayın" sadece konu olan materyalin kopyalar yapılabilmesi için sahibi tarafından temin edilmesi durumunda yapıldığından, nümunelere kanunen gereken C ikazı gerekmez ve yayın kabul edilmez (401,25).

— Ticari akıma katılmış bir materyal üzerine kanunda belirtilen C ikaz işareti yapıştirılmamışsa C sahibi C altındaki haklarından vazgeçer ve materyal başkaları tarafından serbestçe kopyalanır (401,28).

— C'lı çalışmanın her "tekrar yayını" (*reproduction*) kanuni ikazı bulundurmalıdır (401,29).

— C ikazı sahibin ismi olmadığından yetersizdi ve netice olarak C geçersiz oldu (401,46).

— Fotoğrafın her nüshası üzerinde görülen "Copyright, 1882, by N. Sarony" kelimeleri C ikazı için yeterliydi (401,59).

— Bir daire içinde C işareti ve C sahibinin ismi yeterli bir C ikazıdır (401,46).

— Bir çalışmanın "Universal Copyright Convention" (*Üniversel Kopyahakkı Konvansiyonu*) anlaşması altında korunabilmesi için bir daire içinde C ile tarih ve sahibinin ismi şeklinde belirlenmiş kanuni formaliteyi yerine getirmiş olması lazımdır (401,64).

— C sürtüşmesi için tazminat isteyen C sahibi her yayının üzerinde C ikazı olduğunu ispat etmekle yükümlü değildir; C ikazının yayında olmadığını ispat sürtüşmeye sebep olanın yükümlülüğündedir (401,68).

— C ikazı: ses kayıtları- (a) Genel gereksinim- Her ne zaman ki bu başlıkla korunan bir ses kaydı ABD'de veya başka bir yerde C sahibi tarafından yayınlanırsa, ses kaydının kamuya dağıtılan tüm nüshaların üstünde bu bölümde belirtildiği üzere C ikazı konulacaktır... (c) İkazın yeri.- İkaz ses kaydının veya ses kaydı etiketi veya kabı

yüzeyine C hakkı ile ilgili olarak makul bir ikaz verecek tarz ve konumda olacaktır.. (402).

— C'lı haftalık bir yayın üç ayda bir yayınlanan bir başka yayının içine sokularak yayınlanırsa ve daha sonra senelik bir yayının içine sokularak yayınlanırsa, haftalık yayındaki C ancak orijinal C ikazı C'lı materyalin daha sonra yayınlanan her seferinde tekrar edildiği zaman korunabilir (404,6).

— Bir kişi yayınları için tekel hakkını sadece bu başlık altında C elde ederek alabilir, ve şayet bu şekilde korumadan bir şey yayınlarsa, herkes onu tekrar yayınlatabilir ve yazarın ismini, yazarın kim olduğunu göstermek üzere ister ilk sayfada ister başka bir yerde olmak üzere istediği yere koyabilir (405,5).

— Başka bir ülkede kullanım üzere C ikazsız satılmış bir çalışma Amerikan C'mu kaybettirmez (405,8).

— Önceden yabancı bir ülkede C ikazı olmaksızın yayınlanan bir çalışma eseri kamuya mal eder ve daha sonra geçerli bir C elde edilemez (405,8).

— Kopyaların veya ses kayıtlarının Kongre Kütüphanesi'ne teslimi-

(a) Alt bölüm (c)'de belirtilen istisna, ve alt bölüm (e)'de belirtilenlere uygun olmak üzere, ABD'de C ikazı ile yayınlanmış olan her çalışmanın sahibi veya tekel yayın hakkına sahip olarak yayınlayan yayıncı bu yayının yayın tarihinden itibaren üç ay içinde

(1) En iyi edisyondan iki komple kopya; veya

(2) Şayet çalışma ses kaydıysa, ses kaydının en iyi edisyonundan iki kopya, bununla beraber yayınlanmış her türlü yazılı veya görsel materyali, teslim edecektir.

Ne bu alt başlığın gereksinimleri ne de (e) altbaşlığının toplamaları C korumasının şartları değildir.... (407).

— Geçerli bir C sertifikası sahibinin yazarlık, orijinalite, C'lanabilirlik ve C formaliteleriyle ilgili kanuni gerekleri yerine getirmiş olduğunu bildirir (410,12).

— C'lı fotoğrafın aynı mecmuanın yedi değişik sayısında yedi değişik ilanda kullanılması yedi değişik sürüşme oluşturmuştur (501,11).

— C sadece kopyalamaya mani olur (501,44).

— C sürüşmesinin gerçekleşmesi için tüm sinema filminin kopyalanmış olması gerekmez, bir bölümünün kopyalanmış olması yeterlidir (501,46).

— Yayının C sürüşmesi olması için C'lı makaleden (*article*) doğrudan kopyalanmış olması gerekmez; kopyalama, bilinçli olarak fikir çalmak gayesi ile olmasa bile, hafızadan yapılmışsa dahi yeterlidir (501,46).

— Sadece fikirler kopya edildiği zaman C sürüşmesi olmaz (501,90).

— C'lı orijinalin C'siz tercümesi kopyalandığı zaman C sürüşmesi olur (501,108).

III.4.3. A.B.D. COPYRIGHT KANUNU HAKKINDA AÇIKLAMALAR

Patent ve kopyahakki kanunları birbirlerini tamamlayıcıdır: İlki fikrin kendisini, ikincisi de fikrin ifadesini korur. Bu yüzden hemen hemen tüm gelişmiş ülkelerde her iki kanun tek bir ofis tarafından uygulanır.

Kopyahakki kanunu yarattığı eseri başkasına öğretmeyi sağlamak üzere kopyahakki sahibine ürününü *basmak*, *tekrar basmak*, *yayınlamak*, *kopyalamak* ve *satmak* tekel hakkını verir. Ancak öğretmek ana amaç ve bilgiye ulaşma istasyonları da kütüphaneler olduğundan, ABD Kopyahakki Kanunu'nun kütüphanelere getirdiği istisna dikkate şayandır. Kütüphanelere yerleştirilen self-servis fotokopi makinalarının üzerine kopyahakki kanununun ikaz yazısı konduktan sonra kullanıcıların ne yaptığından kütüphane ve/ya kütüphaneciler sorumlu olmamaktadır.

Bu şekilde öğrenciler işlerine yarayan sonsuz kaynaklardan istedikleri kadar yararlanabilmektedirler. Kullanıcı aldığı bilgiyle yeni şeyler yaratarak topluma fayda sağlayacaktır; ana hedef budur.

Diğer bir husus eserin görülebilecek bir yerinde bir daire içinde C harfi, yanında kitabın yayın yılı, onun yanında da kopyahakkının sahibinin adı yazılmadığı takdirde o eser kamuya hibe edilmiş olur.

Patent kanununun tersine kopyahakkı kanunu otomatik olarak çalışır, yani kopyahakkı eserin basıldığı ülkenin üyesi bulunduğu beynelmînel anlaşmaya imza atmış tüm ülkelerde geçerlidir (*Türkiye için Bern anlaşması*). Sizin Türkiye'de yazmış olduğunuz bir kitabı (*veya yarattığınız eseri*) üye ülkelerden birinde, örneğin Almanya'da, yayınlamak istedikleri takdirde mutlaka sizden yazılı izin, lisans almaları gerekir.

III.5. TEKNOLOJİ, BİLİM ve SAHTE BİLİM

"Bilimin ana amacı, toplumun ve devletin refahı, istikrarı ve bekası değildir!"

"Bilimin ölçüsü muvaffakiyet değil harcanan zamandır!"

"Gelişmiş ülkelerde bilimsel araştırmalar için milli gelirden ayrılan pay, geri kalmış ülkelere kıyasla çok yüksektir. Dolayısıyla geri kalmışların gelişmeleri için bilimsel araştırmalara ayrılan payın artırılması şarttır!"

Geri kalmış ülkelerde bu cümleler "sahte bilimci"lerin her fırsatta sık sık tekrarladıkları sözlerdir. Tetkik edildiğinde geri kalmış ülkelerde hedef olarak yalnızca batılı-